Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 26ης Μαρτίου 2026*

«Προδικαστική παραπομπή – Γεωργία – Κοινή γεωργική πολιτική – Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) – Καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης – Κανονισμός (ΕΕ) 1307/2013 – Άρθρο 32, παράγραφοι 2 και 4 – Επιλέξιμο εκτάριο – Άρθρο 36, παράγραφος 5 – Εκτάρια στη διάθεση του γεωργού – Εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει την προσκόμιση της σύμβασης μισθώσεως γεωργικής έκτασης – Αναδρομική ακύρωση της σύμβασης λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης που δεν μπορεί να καταλογιστεί στον γεωργό – Κανονισμός (ΕΕ) 1306/2013 – Άρθρο 63, παράγραφος 1 – Επιλεξιμότητα της αίτησης»

Στην υπόθεση C-434/24,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj, Ρουμανία) με απόφαση της 13ης Μαΐου 2024, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Ιουνίου 2024, στο πλαίσιο της δίκης

JD

κατά

Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale – Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Bistrița-Năsăud,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους F. Biltgen, πρόεδρο τμήματος, I. Ziemele, A. Kumin, S. Gervasoni (εισηγητή) και M. Bošnjak, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: T. Ćapeta

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. Gane, R. Antonie, B. Ciulacu και A. Wellman,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ρουμανική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις L. Radu Bouyon και M. Salyková,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 25ης Σεπτεμβρίου 2025,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 63, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2017/2393 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2017 (ΕΕ 2017, L 350, σ. 15) (στο εξής: κανονισμός 1306/2013), καθώς και της αρχής της αναλογικότητας.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της JD, γεωργού, και του Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale – Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Bistrița-Năsăud (Υπουργείου Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης – Οργανισμού γεωργικών ενισχύσεων και παρεμβάσεων – περιφερειακή ενότητα Bistrița-Năsăud, Ρουμανία) (στο εξής: APIA) σχετικά με την ανάκληση από τον APIA ενίσχυσης η οποία είχε καταβληθεί στην JD, ειδικότερα στο πλαίσιο του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, λαμβανομένης υπόψη της αναδρομικής ακύρωσης της σύμβασης μισθώσεως της γεωργικής έκτασης για την οποία είχε χορηγηθεί η ενίσχυση.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 1306/2013

3 Ο κανονισμός 1306/2013, ο οποίος καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 2021, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 (ΕΕ 2021, L 435, σ. 187), είχε εφαρμογή κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης.

4 Κατά το άρθρο 58 του κανονισμού αυτού:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν, στο πλαίσιο της [κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ)], όλες τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις και λαμβάνουν όλα τα άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της [Ευρωπαϊκής] Ένωσης, και ιδίως για τα εξής:

α) την εξακρίβωση της νομιμότητας και της κανονικότητας των πράξεων που χρηματοδοτούνται από τα ταμεία·

β) την εξασφάλιση αποτελεσματικής πρόληψης της απάτης ιδίως όσον αφορά τους τομείς υψηλής επικινδυνότητας, που θα ενεργούν αποτρεπτικά, λαμβανομένου υπόψη του κόστους και των οφελών καθώς και της αναλογικότητας των μέτρων·

γ) την πρόληψη, τον εντοπισμό και τη διόρθωση παρατυπιών και περιπτώσεων απάτης·

[…]

ε) την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών με τους τόκους και, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, την κίνηση νομικών διαδικασιών προς τον σκοπό αυτό.

[…]»

5 Το άρθρο 60 του εν λόγω κανονισμού όριζε τα εξής:

«Με την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων, τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται δυνάμει της τομεακής γεωργικής νομοθεσίας δεν παρέχονται σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα για τα οποία διαπιστώνεται ότι δημιούργησαν τεχνητά τις προϋποθέσεις για την απόκτηση των πλεονεκτημάτων αυτών, αντίθετα με τους σκοπούς της νομοθεσίας αυτής.»

6 Το άρθρο 63, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού είχε ως εξής:

«Εάν διαπιστωθεί ότι ο δικαιούχος δεν συμμορφώνεται με τα κριτήρια επιλεξιμότητας, τις δεσμεύσεις ή άλλες υποχρεώσεις που αφορούν τους όρους χορήγησης της ενίσχυσης ή της στήριξης που προβλέπονται στην τομεακή γεωργική νομοθεσία, η ενίσχυση δεν καταβάλλεται ή ανακαλείται εν όλω ή εν μέρει, και, κατά περίπτωση, δεν χορηγούνται ή ανακαλούνται τα αντίστοιχα δικαιώματα ενίσχυσης που αναφέρονται στο άρθρο 21 του κανονισμού (ΕΕ) [1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 608)].

Σε περίπτωση που η μη συμμόρφωση αφορά εθνικούς ή ενωσιακούς κανόνες σχετικά με τις δημόσιες προμήθειες, το μέρος της ενίσχυσης που δεν καταβάλλεται ή ανακαλείται προσδιορίζεται βάσει της σοβαρότητας της μη συμμόρφωσης και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Η νομιμότητα και η κανονικότητα της συναλλαγής επηρεάζονται μόνον έως το επίπεδο του μέρους της ενίσχυσης που δεν καταβάλλεται ή ανακαλείται.»

7 Το άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013 προέβλεπε τα εξής:

«Κάθε έτος, ο δικαιούχος της στήριξης που αναφέρεται στο άρθρο 67 παράγραφος 2 υποβάλλει αίτηση άμεσης ενίσχυσης ή αίτηση πληρωμής για τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που σχετίζονται με την έκταση και τα ζώα, αναφέροντας κατά περίπτωση:

α) όλα τα αγροτεμάχια της εκμετάλλευσης καθώς και τις μη γεωργικές εκτάσεις για τις οποίες ζητείται η στήριξη που αναφέρεται στο άρθρο 67 παράγραφος 2·

[…]

γ) οποιαδήποτε άλλη πληροφορία προβλέπεται στον παρόντα κανονισμό ή απαιτείται για την εφαρμογή της σχετικής τομεακής γεωργικής νομοθεσίας ή από το οικείο κράτος μέλος.

[…]»

Ο κανονισμός 1307/2013

8 Ο κανονισμός 1307/2013, ο οποίος καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 2021, σχετικά με τη θέσπιση κανόνων για τη στήριξη των στρατηγικών σχεδίων που πρέπει να καταρτίζονται από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής (στρατηγικά σχέδια για την ΚΓΠ) και να χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 και (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 (ΕΕ 2021, L 435, σ. 1), είχε εφαρμογή κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης.

9 Το άρθρο 32, παράγραφοι 2 και 4, του κανονισμού 1307/2013 όριζε τα εξής:

«2. Για τους σκοπούς του παρόντος Τίτλου, ως “επιλέξιμο εκτάριο” νοείται:

[…]

4. Για να είναι επιλέξιμες, οι εκτάσεις πρέπει να ανταποκρίνονται στον ορισμό του επιλέξιμου εκταρίου καθ’ όλο το ημερολογιακό έτος, εκτός από περίπτωση ανωτέρας βίας ή εξαιρετικών περιστάσεων.»

10 Το άρθρο 36 του κανονισμού αυτού προέβλεπε τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη τα οποία το 2014 εφαρμόζουν το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης που ορίζεται στο Κεφάλαιο 2 Τίτλος V του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 [του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2009, σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 1290/2005, (ΕΚ) αριθ. 247/2006, (ΕΚ) αριθ. 378/2007 και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 (ΕΕ 2009, L 30, σ. 16)] μπορούν να συνεχίσουν, υπό τους όρους του παρόντος κανονισμού, την εφαρμογή του εν λόγω καθεστώτος έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020. Κοινοποιούν την απόφασή τους, και την ημερομηνία λήξης της εφαρμογής αυτής, στην [Ευρωπαϊκή] Επιτροπή έως την 1η Αυγούστου 2014.

Κατά το διάστημα εφαρμογής του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης δεν ισχύουν για τα εν λόγω κράτη μέλη τα Τμήματα 1, 2 και 3 του παρόντος Κεφαλαίου, με εξαίρεση το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 23 παράγραφος 1, το άρθρο 23 παράγραφος 6 και το άρθρο 32 παράγραφοι 2 έως 6.

2. Η ενιαία στρεμματική ενίσχυση καταβάλλεται ετησίως για κάθε επιλέξιμο εκτάριο που δηλώνεται από τον γεωργό σύμφωνα με το στοιχείο α) του πρώτου εδαφίου του άρθρου 72 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013.

[…]

5. Εκτός από περίπτωση ανωτέρας βίας ή εξαιρετικών περιστάσεων, τα αναφερόμενα στην παράγραφο [2] εκτάρια είναι στη διάθεση του γεωργού από ημερομηνία που ορίζεται από το κράτος μέλος και δεν είναι μεταγενέστερη της ημερομηνίας που έχει καθορίσει το εν λόγω κράτος μέλος για την τροποποίηση της αίτησης ενίσχυσης που προβλέπεται στο άρθρο 72 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013.

[…]»

Ο εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 809/2014

11 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο στ′, του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) 809/2014 της Επιτροπής, της 17ης Ιουλίου 2014, για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης και την πολλαπλή συμμόρφωση (ΕΕ 2014, L 227, σ. 69), ο οποίος καταργήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 2022/1173 της Επιτροπής, της 31ης Μαΐου 2022, για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2116 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου στην κοινή γεωργική πολιτική (ΕΕ 2022, L 183, σ. 23), όριζε τα εξής:

«Η ενιαία αίτηση ή η αίτηση πληρωμής περιέχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για τη διαπίστωση της επιλεξιμότητας για την ενίσχυση ή/και τη στήριξη, και ειδικότερα:

[…]

στ) κατά περίπτωση, τα δικαιολογητικά έγγραφα που απαιτούνται για τη διαπίστωση της επιλεξιμότητας για το συγκεκριμένο καθεστώς ή/και μέτρο».

Το ρουμανικό δίκαιο

12 Το άρθρο 1254, παράγραφοι 1 και 2, του codul civil (αστικού κώδικα) προβλέπει τα εξής:

«1. Η σύμβαση που πάσχει απόλυτη ακυρότητα ή έχει ακυρωθεί θεωρείται ουδέποτε συναφθείσα.

2. Η ακύρωση της σύμβασης συνεπάγεται, υπό τις προϋποθέσεις του νόμου, την ακύρωση των μεταγενέστερων πράξεων που συνήφθησαν βάσει αυτής.»

13 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora (πράξης νομοθετικού περιεχομένου 66/2011 για την πρόληψη, τη διαπίστωση και την επιβολή κυρώσεων λόγω παρατυπιών κατά την είσπραξη και τη χρήση ευρωπαϊκών ή/και συναφών εθνικών δημόσιων πόρων), της 29ης Ιουνίου 2011 (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 461 της 30ής Ιουνίου 2011), έχει ως εξής:

«Οι αρμόδιες για τη διαχείριση των ευρωπαϊκών πόρων αρχές υποχρεούνται να αποκλείουν εν όλω ή εν μέρει από την επιστροφή/πληρωμή των δαπανών που πραγματοποιήθηκαν και δηλώθηκαν από τους δικαιούχους τις δαπάνες που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις νομιμότητας, κανονικότητας ή συμμόρφωσης που καθορίζονται στις διατάξεις της κείμενης εθνικής και [ενωσιακής] νομοθεσίας, σε περίπτωση που -κατά τη διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων πληρωμής- διαπιστώσουν την ύπαρξη των εν λόγω δαπανών.»

14 Το άρθρο 8 της Ordonanța de urgență a guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăți care se aplică în agricultură în perioada 2015-2020 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură (πράξης νομοθετικού περιεχομένου 3/2015 για την έγκριση των καθεστώτων ενίσχυσης που εφαρμόζονται στον τομέα της γεωργίας κατά το χρονικό διάστημα 2015-2020 και για την τροποποίηση του άρθρου 2 του νόμου 36/1991 περί γεωργικών επιχειρήσεων και άλλων μορφών ενώσεων στον τομέα της γεωργίας), της 18ης Μαρτίου 2015 (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 191 της 23ης Μαρτίου 2015), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, προβλέπει τα εξής:

«1. Προκειμένου να λάβουν τις προβλεπόμενες στο άρθρο 1, παράγραφος 2, άμεσες ενισχύσεις, οι γεωργοί οφείλουν:

[…]

n) να προσκομίζουν, κατά την υποβολή της αίτησης ενιαίας ενίσχυσης ή των σχετικών τροποποιητικών αυτής αιτήσεων, τα απαραίτητα έγγραφα που αποδεικνύουν ότι οι γεωργικές εκτάσεις, συμπεριλαμβανομένων των ευρισκόμενων σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος, βρίσκονται στη διάθεση του γεωργού ή, εφόσον συντρέχει περίπτωση, αντίγραφο του παραρτήματος αριθ. 24 που εκδίδει το τμήμα μητρώου των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Τα έγγραφα που αποδεικνύουν ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού πρέπει να έχουν καταρτιστεί πριν από την υποβολή της αίτησης ενιαίας ενίσχυσης και πρέπει να ισχύουν κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης.

[…]

6. Τα έγγραφα που αποδεικνύουν ότι τα εκτάρια γεωργικής γης βρίσκονται στη διάθεση του γεωργού και/ή ότι ο γεωργός έχει στην κατοχή του ζώα καθορίζονται με απόφαση του [ministrul agriculturii și dezvoltării rurale (Υπουργού Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης)] και προσκομίζονται κατά την υποβολή των αιτήσεων ενιαίας ενίσχυσης, ανάλογα με τα ζητούμενα καθεστώτα/μέτρα/ενισχύσεις.»

15 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, της Ordinul ministrului agriculturii și dezvoltării rurale nr. 619/2015 pentru aprobarea criteriilor de eligibilitate, condițiilor specifice și a modului de implementare a schemelor de plăți prevăzute la articolul 1 alineatele (2) și (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăți care se aplică în agricultură în

perioada 2015-2020 și pentru modificarea articolului 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură, precum și a condițiilor specifice de implementare pentru măsurile compensatorii de dezvoltare rurală aplicabile pe terenurile agricole, prevăzute în Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014-2020 (απόφασης 619/2015 του Υπουργού Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης περί εγκρίσεως των κριτηρίων επιλεξιμότητας, των ειδικών προϋποθέσεων και των λεπτομερών κανόνων εφαρμογής των καθεστώτων ενίσχυσης που προβλέπονται στο άρθρο 1, παράγραφοι 2 και 3, της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 3/2015 για την έγκριση των καθεστώτων ενίσχυσης που εφαρμόζονται στον τομέα της γεωργίας κατά το χρονικό διάστημα 2015-2020 και για την τροποποίηση του άρθρου 2 του νόμου 36/1991 περί γεωργικών επιχειρήσεων και άλλων μορφών ενώσεων στον τομέα της γεωργίας, καθώς και περί των ειδικών προϋποθέσεων εφαρμογής των αντισταθμιστικών μέτρων αγροτικής ανάπτυξης που εφαρμόζονται για τις γεωργικές εκτάσεις και προβλέπονται στο Εθνικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020), η οποία δημοσιεύθηκε στη *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 234 της 6ης Απριλίου 2015, ορίζει τα εξής:

«Τα έγγραφα που αποδεικνύουν ότι η δηλωθείσα επιλέξιμη έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο n, της πράξης νομοθετικού περιεχομένου, είναι τα εξής:

a) πιστοποιητικό εκδοθέν βάσει του γεωργικού μητρώου το οποίο αφορά το έτος υποβολής της αίτησης και έχει συμπληρωθεί βάσει του υποδείγματος-πλαισίου που προβλέπεται στο παράρτημα αριθ. 1· και

b) επικυρωμένο αντίγραφο του πρωτοτύπου της σύμβασης μίσθωσης/παραχώρησης της γεωργικής έκτασης που έχει συναφθεί μεταξύ του γεωργού και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, εφόσον συντρέχει περίπτωση·

c) επικυρωμένο αντίγραφο του πρωτοτύπου της σύμβασης παραχώρησης/μίσθωσης της γεωργικής έκτασης που έχει συναφθεί μεταξύ του γεωργού και της [Agenția Domeniilor Statului (υπηρεσίας κρατικών γαιών)], […], εφόσον συντρέχει περίπτωση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

16 Στις 19 Απριλίου 2018 το τοπικό συμβούλιο του Δήμου Chiochiș (Ρουμανία) εξέδωσε απόφαση με την οποία ενέκρινε τη μίσθωση δημοτικών βοσκοτόπων μέσω ανοικτού διαγωνισμού.

17 Στις 24 Μαΐου 2018 η JD συνήψε με τον εν λόγω δήμο σύμβαση μισθώσεως εκτάσεως δημοτικών βοσκοτόπων.

18 Στις 10 Μαΐου 2019 η JD υπέβαλε αίτηση ενιαίας ενίσχυσης για το έτος 2019 που αφορούσε τη συγκεκριμένη έκταση. Η ενίσχυση αυτή, την οποία έλαβε η JD, χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), και συγκεκριμένα στο πλαίσιο του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, καθώς και από εθνικούς πόρους.

19 Με δικαστική απόφαση της ίδιας ημερομηνίας, η διαδικασία παραχώρησης δημοτικών βοσκοτόπων την οποία είχε ακολουθήσει ο Δήμος Chiochiș καθώς και οι μεταγενέστερες πράξεις του, μεταξύ των οποίων και η σύμβαση μισθώσεως υπέρ της JD, ακυρώθηκαν λόγω παρατυπίας που αφορούσε τη διαδικασία. Κρίθηκε δε ότι η σχετική πρόσκληση υποβολής προσφορών για

απευθείας διαπραγμάτευση δεν είχε δημοσιευθεί εντός της προβλεπόμενης στην απόφαση του τοπικού συμβουλίου του δήμου πενθήμερης προθεσμίας και ότι, ως εκ τούτου, η επιτροπή αξιολόγησης δεν είχε παραχωρήσει νομοτύπως τους βοσκότοπους στην JD. Η απόφαση αυτή επισήμαινε, κατ' ουσίαν, ότι η ακύρωση της σύμβασης μισθώσεως δεν οφειλόταν σε υπαιτιότητα της JD, αλλά σε παράλειψη του δήμου να εκπληρώσει μια εκ των υποχρεώσεών του.

20 Η JD άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj, Ρουμανία). Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο απέρριψε την έφεση ως εκπρόθεσμη στις 5 Μαρτίου 2020.

21 Στις 24 Νοεμβρίου 2022 ο APIA αποφάνθηκε, με πράξη που εξέδωσε, ότι η JD δεν διέθετε πλέον τίτλο για τις εκτάσεις που αποτελούσαν αντικείμενο της ακυρωθείσας σύμβασης μισθώσεως. Ο APIA απαίτησε την επιστροφή της χρηματοδοτικής ενίσχυσης ύψους 83 334,01 ρουμανικών λέι (RON) (περίπου 16 743 ευρώ) που είχε χορηγηθεί κατόπιν υποβολής της αίτησης της 10ης Μαΐου 2019.

22 Μετά την απόρριψη από τον APIA της διοικητικής ένστασης της JD κατά της ως άνω πράξης, η JD άσκησε προσφυγή ενώπιον του Tribunalul Bistrița-Năsăud (πρωτοδικείου Bistrița-Năsăud, Ρουμανία).

23 Με απόφαση της 15ης Ιουνίου 2023, το δικαστήριο αυτό απέρριψε την προσφυγή της JD κατά της πράξης του APIA της 24ης Νοεμβρίου 2022. Έκρινε δε, πρώτον, ότι η ακυρωθείσα σύμβαση μίσθωσης θεωρείτο ως μηδέποτε συναφθείσα σύμφωνα με το άρθρο 1254 του αστικού κώδικα, δεύτερον, ότι η πράξη νομοθετικού περιεχομένου 66/2011 επέβαλλε στους γεωργούς την υποχρέωση να πληρούν τους γενικούς όρους επιλεξιμότητας για τις ενισχύσεις της Ένωσης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η ύπαρξη έγκυρου εγγράφου που να αποδεικνύει ότι οι εκτάσεις βρίσκονται στη διάθεση του αιτούντος την ενίσχυση και, τρίτον, ότι η JD όφειλε να επιστρέψει τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά, διευκρινίζοντας ότι η επιστροφή τους δεν συνιστούσε διοικητική κύρωση και ότι, επομένως, η έλλειψη υπαιτιότητας δεν αποτελούσε κρίσιμο στοιχείο.

24 Η JD προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj), το οποίο αποτελεί το αιτούν δικαστήριο.

25 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η έννοια της «μη συμμόρφωσης με τα κριτήρια επιλεξιμότητας», που προβλέπεται στο άρθρο 63, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013, περιλαμβάνει την περίπτωση κατά την οποία ακυρώνεται αναδρομικώς, για λόγους ανεξάρτητους της υπαιτιότητας του δικαιούχου ενίσχυσης, η σύμβαση μίσθωσης που ίσχυε κατά τον χρόνο εξέτασης των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα αυτό δεδομένου ότι ο δικαιούχος είχε όντως συμμορφωθεί με τα κριτήρια επιλεξιμότητας κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης και μέχρι την ημερομηνία ακύρωσης της σύμβασης, χωρίς να του έχει καταλογιστεί καμία άλλη παρατυπία, όπως ιδίως όσον αφορά την εκμετάλλευση της έκτασης. Επομένως, η ακύρωση της εν λόγω σύμβασης πρέπει, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί αν υφίσταται τίτλος για τις επίμαχες εκτάσεις από την ημερομηνία ακύρωσης της σύμβασης.

26 Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι, αν το Δικαστήριο κρίνει ότι η αναδρομική ακύρωση, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συμβάσεως μίσθωσης η οποία ήταν έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης των όρων επιλεξιμότητας για τη χορήγηση ενίσχυσης της Ένωσης συνιστά περίπτωση

κατά την οποία ο δικαιούχος δεν πληροί τους όρους επιλεξιμότητας, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας κατά την οποία επήλθε η ακύρωση, τότε το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν είναι δυνατή η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας όσον αφορά την ανάκληση της ενίσχυσης.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 63, παράγραφος 1, του κανονισμού [1306/2013] την έννοια ότι η ακύρωση με αναδρομική ισχύ, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συμβάσεως η οποία θεωρούνταν έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης των όρων επιλεξιμότητας συνιστά περίπτωση μη συμμορφώσεως του δικαιούχου προς τα κριτήρια επιλεξιμότητας, ανεξαρτήτως του χρόνου κατά τον οποίο ακυρώθηκε η συγκεκριμένη σύμβαση[;]

2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο [πρώτο προδικαστικό ερώτημα], δύναται να τύχει εφαρμογής η αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά την ανάκληση της πληρωμής κατά το άρθρο 63, παράγραφος 1, του κανονισμού [1306/2013];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

28 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση η οποία να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Πράγματι, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν μνημονεύονται ρητώς στα προδικαστικά ερωτήματα που του υποβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια (βλ. αποφάσεις της 18ης Μαρτίου 1993, Viessmann, C-280/91, EU:C:1993:103, σκέψη 17, και της 19ης Δεκεμβρίου 2019, Nederlands Uitgeversverbond και Groep Algemene Uitgevers, C-263/18, EU:C:2019:1111 σκέψη 31).

29 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί κατά πόσον η αρμόδια εθνική αρχή μπορεί να θεωρήσει ότι ενίσχυση η οποία έχει χορηγηθεί σε γεωργό δεν πληροί τα κριτήρια επιλεξιμότητας, σε περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση μίσθωσης που προσκομίζεται προς στήριξη της αίτησης ενίσχυσης προκειμένου να αποδειχθεί, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του εν λόγω γεωργού και η οποία είναι έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης της αίτησης, ακυρώνεται εκ των υστέρων, με αναδρομική ισχύ, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης, η οποία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον γεωργό. Πιο συγκεκριμένα, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, σε μια τέτοια περίπτωση, η αρμόδια εθνική αρχή μπορεί να θεωρήσει ότι ο γεωργός δεν πληροί τα κριτήρια επιλεξιμότητας ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακύρωσης της σύμβασης.

30 Στο μέτρο που στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα γίνεται αναφορά στο άρθρο 63, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013, επισημαίνεται ότι, δυνάμει του πρώτου εδαφίου της διάταξης αυτής, όταν διαπιστώνεται ότι ο δικαιούχος ενίσχυσης δεν συμμορφώνεται με τα κριτήρια επιλεξιμότητας, τις δεσμεύσεις ή άλλες υποχρεώσεις που αφορούν τους όρους χορήγησης της ενίσχυσης ή της στήριξης που προβλέπονται στην τομεακή γεωργική νομοθεσία, η ενίσχυση δεν καταβάλλεται ή ανακαλείται εν όλω ή εν μέρει.

31 Το εν λόγω άρθρο 63, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, αφορά τις έννομες συνέπειες της μη συμμόρφωσης με τα κριτήρια επιλεξιμότητας, τις δεσμεύσεις και τις άλλες υποχρεώσεις (πρβλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, Baramlay, C-6/23, EU:C:2024:294, σκέψη 67). Αντιθέτως, η διάταξη αυτή δεν ορίζει τα εν λόγω κριτήρια, τα οποία ποικίλλουν αναλόγως του οικείου καθεστώτος ενισχύσεως ή στηρίξεως.

32 Δεδομένου ότι από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης αίτηση ενίσχυσης αφορά ειδικότερα το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, διαπιστώνεται ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν ο δικαιούχος ενίσχυσης στο πλαίσιο του καθεστώτος αυτού πληροί τα κριτήρια επιλεξιμότητας, είναι κρίσιμες όχι μόνον οι διατάξεις του κανονισμού 1306/2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της ΚΓΠ, αλλά και οι διατάξεις του κανονισμού 1307/2013, σχετικά με τις άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της ΚΓΠ.

33 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν ο κανονισμός 1306/2013 και ο κανονισμός 1307/2013 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να κρίνει η αρμόδια εθνική αρχή ότι μια αίτηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης έχει καταστεί μη επιλέξιμη για τον λόγο και μόνον ότι η σύμβαση μίσθωσης της γεωργικής έκτασης για την οποία έχει ζητηθεί η ενίσχυση, η οποία προσκομίστηκε προς στήριξη της αίτησης προκειμένου να αποδειχθεί, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού και η οποία ήταν έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης της αίτησης, ακυρώθηκε εκ των υστέρων, με αναδρομική ισχύ, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης, η οποία παρατυπία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον εν λόγω γεωργό, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακύρωσης της σύμβασης μίσθωσης.

34 Δυνάμει του άρθρου 36, παράγραφος 1, του κανονισμού 1307/2013, τα κράτη μέλη που εφάρμοζαν το 2014 το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης που προβλέπεται στον τίτλο V, κεφάλαιο 2, του κανονισμού 73/2009 μπορούσαν, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονταν στον κανονισμό 1307/2013, να συνεχίσουν να εφαρμόζουν το καθεστώς αυτό έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020.

35 Το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης αποτελεί καθεστώς αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης, είναι δηλαδή ανεξάρτητο από τη γεωργική παραγωγή. Παρέχει άμεση εισοδηματική στήριξη, της οποίας σκοπός είναι να εξασφαλίζεται δίκαιο βιοτικό επίπεδο στους γεωργούς που ασκούν πραγματικά γεωργική δραστηριότητα και, κατά συνέπεια, έχουν εν τοις πράγμασι στη διάθεσή τους γεωργική έκταση στην οποία ασκείται η δραστηριότητα αυτή (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 52).

36 Κατά το άρθρο 36, παράγραφος 2, του κανονισμού 1307/2013, η ενιαία στρεμματική ενίσχυση χορηγείται σε ετήσια βάση για κάθε επιλέξιμο εκτάριο που δηλώνεται από τον γεωργό σύμφωνα με το άρθρο 72, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 1306/2013.

37 Πρώτον, η χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης τελεί υπό την προϋπόθεση ότι η δηλωθείσα από τον γεωργό έκταση ανταποκρίνεται στον ορισμό της έννοιας του «επιλέξιμου εκταρίου», κατά το άρθρο 32, παράγραφος 2, του κανονισμού 1307/2013, έννοια η οποία καλύπτει κάθε γεωργική έκταση στην οποία ασκείται γεωργική δραστηριότητα που συνδέεται με ορισμένη εκμετάλλευση (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2024, Asoprovac, C-708/22, EU:C:2024:573, σκέψη 18). Κατά το άρθρο 32, παράγραφος 4, του εν λόγω κανονισμού, η δηλωθείσα έκταση θεωρείται επιλέξιμο εκτάριο μόνον εάν ανταποκρίνεται στον ορισμό αυτό καθ' όλο το ημερολογιακό έτος, εκτός από την περίπτωση ανωτέρας βίας ή εξαιρετικών περιστάσεων.

38 Δεύτερον, η χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης τελεί επίσης υπό την προϋπόθεση του άρθρου 36, παράγραφος 5, του κανονισμού 1307/2013, κατά την οποία, εκτός από περίπτωση ανωτέρας βίας ή εξαιρετικών περιστάσεων, τα επιλέξιμα εκτάρια που δηλώνει ο γεωργός βρίσκονται στη διάθεσή του από ημερομηνία που ορίζεται από το κράτος μέλος και δεν είναι μεταγενέστερη της ημερομηνίας που έχει καθορίσει το εν λόγω κράτος μέλος για την τροποποίηση της αίτησης ενίσχυσης που προβλέπεται στο άρθρο 72, παράγραφος 1, του κανονισμού 1306/2013.

39 Κατά τη νομολογία, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ορισμένη έκταση βρίσκεται «στη διάθεση» του γεωργού, κατά την έννοια του άρθρου 36, παράγραφος 5, του κανονισμού 1307/2013, ο εν λόγω κανονισμός δεν απαιτεί την υποβολή εκ μέρους του γεωργού επίσημου νομικού τίτλου που να αποδεικνύει το «δικαίωμα χρήσης» της επίμαχης έκτασης, αλλά αρκεί προς τον σκοπό αυτό να αποδεικνύεται η πραγματική χρήση της έκτασης και η επαρκής αυτονομία του γεωργού όσον αφορά την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητάς του στην εν λόγω έκταση (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 53).

40 Τρίτον, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 60 του κανονισμού 1306/2013, με την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων, τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται δυνάμει της τομεακής γεωργικής νομοθεσίας δεν παρέχονται σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που διαπιστώνεται ότι δημιούργησαν τεχνητά τις προϋποθέσεις για την απόκτηση των πλεονεκτημάτων αυτών, αντιθέτως προς τους σκοπούς της εν λόγω νομοθεσίας.

41 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη καταχρηστικής πρακτικής εκ μέρους του δυνητικού λήπτη ενίσχυσης, απαιτείται, αφενός, η συνδρομή ενός συνόλου αντικειμενικών περιστάσεων από τις οποίες να προκύπτει ότι, παρά την τυπική τήρηση των προϋποθέσεων που προβλέπει η σχετική νομοθεσία, δεν έχει επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος με τη νομοθεσία αυτή σκοπός και, αφετέρου, η ύπαρξη ενός υποκειμενικού στοιχείου, το οποίο συνίσταται στη βούληση του ενδιαφερομένου να αποκτήσει κάποιο πλεονέκτημα από τη νομοθεσία της Ένωσης δημιουργώντας τεχνητά τις προϋποθέσεις που είναι αναγκαίες για την απόκτηση του πλεονεκτήματος αυτού (απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-176/20, EU:C:2022:274, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

42 Σε περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση μισθώσεως της γεωργικής έκτασης που δήλωσε ο γεωργός στο πλαίσιο αίτησης για τη χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, η οποία ήταν έγκυρη κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, ακυρώνεται εκ των υστέρων, με αναδρομική ισχύ, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης αυτής, η οποία παρατυπία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον εν λόγω γεωργό, η αρμόδια εθνική αρχή δεν μπορεί να θεωρήσει, εκ του γεγονότος αυτού και μόνον, ότι δεν πληρούνται τα κριτήρια του άρθρου 32, παράγραφοι 2 και 4, καθώς και του άρθρου 36, παράγραφος 5, του κανονισμού 1307/2013, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακυρώσεως της σύμβασης.

43 Πράγματι, σε περίπτωση ακύρωσης της σύμβασης μισθώσεως μετά τη λήξη του ημερολογιακού έτους για το οποίο ζητείται η ενιαία στρεμματική ενίσχυση, τα κριτήρια αυτά πληρούνται, κατ' αρχήν. Από την ακύρωση της σύμβασης μισθώσεως γεωργικής έκτασης, παρά τον αναδρομικό χαρακτήρα της, δεν μπορεί να συναχθεί ούτε ότι τα δηλωθέντα εκτάρια δεν ανταποκρίνονταν στον ορισμό του «επιλέξιμου εκταρίου» καθ' όλο το οικείο ημερολογιακό έτος, σύμφωνα με το άρθρο 32, παράγραφοι 2 και 4, του κανονισμού 1307/2013, ούτε ότι η γεωργική έκταση δεν βρισκόταν, πραγματικά, στη διάθεση του γεωργού κατά την ημερομηνία που καθόρισε το κράτος μέλος κατ' εφαρμογήν του άρθρου 36, παράγραφος 5, του κανονισμού αυτού. Ειδικότερα, η εν λόγω ακύρωση δεν μπορεί, αφ' εαυτής, να κλονίσει τη διαπίστωση του αιτούντος δικαστηρίου ότι ο γεωργός χρησιμοποιούσε πράγματι τη γεωργική αυτή έκταση και διέθετε επαρκή αυτονομία για την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητάς του κατά την εν λόγω ημερομηνία, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 39 της παρούσας αποφάσεως.

44 Εξάλλου, δεδομένου ότι, στην περίπτωση που μνημονεύθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, η ακύρωση της σύμβασης μίσθωσης οφείλεται σε παρατυπία η οποία αφορά τη διαδικασία σύναψης της σύμβασης και η οποία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον γεωργό, η ακύρωση αυτή δεν θα έπρεπε, αφ' εαυτής, χωρίς να έχει αποδειχθεί το υποκειμενικό στοιχείο κατά την έννοια της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, να οδηγήσει το αιτούν δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι ο γεωργός δημιούργησε τεχνητά τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη χορήγηση της ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, αντιθέτως προς τον σκοπό που επιδιώκει η νομοθεσία, ή ότι επιχείρησε να επωφεληθεί καταχρηστικά από εκτάσεις τρίτων με σκοπό την καταστρατήγηση της νομοθεσίας της Ένωσης σχετικά με το καθεστώς ενιαίας ενισχύσεως κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

45 Διευκρινίζεται ότι το γεγονός ότι η ακύρωση της σύμβασης μισθώσεως της δηλωθείσας έκτασης για τους σκοπούς της ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης οφείλεται στη μη τήρηση εκ μέρους δήμου των κανόνων σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις δεν συνεπάγεται, αυτό καθαυτό, τη μη επιλεξιμότητα της αίτησης ενίσχυσης που υποβλήθηκε στην αρμόδια εθνική αρχή. Πράγματι, αντιθέτως προς άλλα καθεστώτα ενίσχυσης ή στήριξης στο πλαίσιο της ΚΓΠ, καμία διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν εξαρτά τη χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης από την εφαρμογή των κανόνων αυτών. Το άρθρο 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013 ορίζει μεν, όπως και το πρώτο εδάφιό του, τις συνέπειες της μη συμμόρφωσης με τα κριτήρια επιλεξιμότητας, τις δεσμεύσεις και τις άλλες υποχρεώσεις σχετικά με τους όρους χορήγησης της ενίσχυσης ή της στήριξης, πλην όμως, όταν η μη συμμόρφωση αφορά την εθνική ή ενωσιακή νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων, η ως άνω διάταξη δεν έχει ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα τη θέσπιση προϋπόθεσης κατά την οποία, γενικώς, οι ενισχύσεις που εμπίπτουν στο καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης πρέπει να συνάδουν με τη νομοθεσία αυτή.

46 Τούτου λεχθέντος, σύμφωνα με το άρθρο 72, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', του κανονισμού 1306/2013 και το άρθρο 14, παράγραφος 1, του εκτελεστικού κανονισμού 809/2014, τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά τα δικαιολογητικά και τις αποδείξεις που πρέπει να προσκομίζει ο αιτών τη χορήγηση ενίσχυσης σχετικά με τις εκτάσεις που αποτελούν το αντικείμενο της αιτήσεώς του (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 60).

47 Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 58, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 1306/2013, τα κράτη μέλη έχουν επίσης περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά την επιλογή των εθνικών μέτρων που κρίνουν αναγκαία για την κατά αποτελεσματικό τρόπο αποτροπή των παρατυπιών και του ενδεχομένου διάπραξης απάτης και για την επιβολή σχετικών κυρώσεων (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 62).

48 Η χρήση εκ μέρους των κρατών μελών του περιθωρίου εκτιμήσεως όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία που πρέπει να υποβάλλονται προς στήριξη μιας αίτησης ενίσχυσης υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, ιδίως όσον αφορά τη δυνατότητα να υποχρεώνεται ο αιτών να προσκομίζει έγκυρο νομικό τίτλο που να δικαιολογεί το δικαίωμα χρήσης των εκτάσεων για τις οποίες ζητεί την ενίσχυση. Στο πλαίσιο αυτό, η εθνική νομοθεσία που θεσπίζεται με χρήση του ως άνω περιθωρίου εκτιμήσεως πρέπει να είναι σύμφωνη προς τους σκοπούς που επιδιώκονται από τη νομοθεσία της Ένωσης όσον αφορά την άμεση οικονομική στήριξη των γεωργών και προς τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, και ειδικότερα προς την αρχή της αναλογικότητας, η οποία επιτάσσει να είναι τα μέσα που προβλέπει μια διάταξη πρόσφορα προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να μη βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού μέτρου (πρβλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 63).

49 Επομένως, ο κανονισμός 1307/2013 δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, ως προϋπόθεση για τη χορήγηση στήριξης δυνάμει του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, την υποχρέωση του αιτούντος να αποδείξει ότι έχει «δικαίωμα χρήσης» της γεωργικής έκτασης για την οποία ζητεί ενίσχυση, εφόσον γίνονται σεβαστοί οι σκοποί που επιδιώκονται με τη σχετική ενωσιακή ρύθμιση και τηρούνται οι γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, ειδικότερα δε η αρχή της αναλογικότητας (πρβλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 68).

50 Από τις γραπτές παρατηρήσεις της Ρουμανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι, υπό την επιφύλαξη επαληθεύσεως από το αιτούν δικαστήριο, η ρουμανική νομοθεσία προβλέπει, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο n, της πράξης νομοθετικού περιεχομένου 3/2015, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, ότι ο γεωργός που ζητεί ενίσχυση στο πλαίσιο του καθεστώτος ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης υποχρεούται να αποδεικνύει ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεσή του. Από τις εν λόγω παρατηρήσεις προκύπτει ότι, κατά την υπουργική απόφαση 619/2015, μεταξύ των εγγράφων που αποδεικνύουν ότι οι δηλωθείσες επιλέξιμες εκτάσεις βρίσκονται στη διάθεση του γεωργού συγκαταλέγεται το επικυρωμένο αντίγραφο της σύμβασης μισθώσεως της γεωργικής έκτασης που έχει συναφθεί μεταξύ του γεωργού και ενός δήμου.

51 Η προβλεπόμενη από το ρουμανικό δίκαιο προσκόμιση αποδείξεων ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού συνιστά, υπό την επιφύλαξη επαληθεύσεως από το αιτούν δικαστήριο, κριτήριο επιλεξιμότητας, κατά την έννοια του άρθρου 63, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1306/2013, δεδομένου ότι η εν λόγω προσκόμιση αποδείξεων συνιστά προαπαιτούμενο για την έγκυρη υποβολή αιτήσεως ενίσχυσης (πρβλ. απόφαση της 11ης Απριλίου 2024, Baramlay, C-6/23, EU:C:2024:294, σκέψη 66).

52 Μολονότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης διοικητική πρακτική συνάδει προς τους σκοπούς που επιδιώκει το δίκαιο της Ένωσης στον τομέα της άμεσης οικονομικής στήριξης των γεωργών και προς τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, ειδικότερα δε προς την αρχή της αναλογικότητας, το Δικαστήριο είναι εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, αρμόδιο να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο όλα τα σχετικά

με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνευτικά στοιχεία που θα του δώσουν τη δυνατότητα να εκτιμήσει το ζήτημα αυτό προκειμένου να εκδώσει απόφαση επί της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί (πρβλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

53 Πρέπει, πάντως, να γίνει δεκτό ότι η πρακτική της αρμόδιας διοικητικής αρχής, κατά την οποία, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αίτηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης θεωρείται ως μη επιλέξιμη σε περίπτωση ακύρωσης της σύμβασης μισθώσεως της γεωργικής έκτασης, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακύρωσής της, δεν μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού της νομοθεσίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως, ο οποίος συνίσταται στην εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου για τους γεωργούς όταν ασκούν πραγματικά γεωργική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, έχουν εν τοις πράγμασι στη διάθεσή τους γεωργική έκταση στην οποία ασκείται η δραστηριότητα αυτή.

54 Πράγματι, σε περίπτωση ακύρωσης της σύμβασης μισθώσεως μετά τη λήξη του ημερολογιακού έτους για το οποίο ζητείται η ενιαία στρεμματική ενίσχυση, διαπιστώνεται, όπως προκύπτει από τη σκέψη 43 της παρούσας αποφάσεως, ότι πληρούνται, κατ' αρχήν, τα κριτήρια επιλεξιμότητας που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης. Εξάλλου, αντιθέτως προς την περίπτωση κατά την οποία ο γεωργός δεν είναι σε θέση να προσκομίσει έγγραφο που να αποδεικνύει ότι έχει «δικαίωμα χρήσης» της γεωργικής έκτασης, εν ισχύ κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησής του για τη χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης, σε περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση μίσθωσης που αποδεικνύει το εν λόγω «δικαίωμα χρήσης» ακυρώνεται μετά το τέλος του οικείου ημερολογιακού έτους, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης η οποία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον γεωργό, δεν δύναται, λαμβανομένου υπόψη του λόγου της ακύρωσης, να συναχθεί ότι ο γεωργός επιδιώκει να επωφεληθεί καταχρηστικά από εκτάσεις που ανήκουν σε τρίτους με σκοπό την καταστρατήγηση της νομοθεσίας κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. απόφαση της 7ης Απριλίου 2022, Avio Lucos, C-116/20, EU:C:2022:273, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55 Το να θεωρηθεί, σε μια τέτοια περίπτωση, ότι η αίτηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης δεν πληροί το προβλεπόμενο από το εθνικό δίκαιο κριτήριο επιλεξιμότητας θα μπορούσε, κατά παράβαση του σκοπού που επιδιώκει η νομοθεσία, να στερήσει από τον γεωργό την άμεση εισοδηματική στήριξη ενώ, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου, αυτός άσκησε πραγματικά γεωργική δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, είχε εν τοις πράγμασι στη διάθεσή του γεωργική έκταση στην οποία ασκούσε την εν λόγω δραστηριότητα.

56 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο κανονισμός 1306/2013 και ο κανονισμός 1307/2013 έχουν την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να κρίνει η αρμόδια εθνική αρχή ότι αίτηση για τη χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης έχει καταστεί μη επιλέξιμη για τον λόγο και μόνον ότι η σύμβαση μίσθωσης της γεωργικής έκτασης για την οποία έχει ζητηθεί η ενίσχυση, η οποία προσκομίστηκε προς στήριξη της αίτησης προκειμένου να αποδειχθεί, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού και η οποία ήταν έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης της αίτησης, ακυρώθηκε εκ των υστέρων, με αναδρομική ισχύ, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης, η οποία παρατυπία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον εν λόγω γεωργό, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακύρωσης της σύμβασης μίσθωσης.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

57 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται μόνο για την περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

Ο κανονισμός (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2017/2393 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2017, καθώς και ο κανονισμός (ΕΕ) 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου,

έχουν την έννοια ότι:

δεν επιτρέπουν να κρίνει η αρμόδια εθνική αρχή ότι αίτηση για τη χορήγηση ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης έχει καταστεί μη επιλέξιμη για τον λόγο και μόνον ότι η σύμβαση μίσθωσης της γεωργικής έκτασης για την οποία έχει ζητηθεί η ενίσχυση, η οποία προσκομίστηκε προς στήριξη της αίτησης προκειμένου να αποδειχθεί, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ότι η γεωργική έκταση βρίσκεται στη διάθεση του γεωργού και η οποία ήταν έγκυρη κατά τον χρόνο εξέτασης της αίτησης, ακυρώθηκε εκ των υστέρων, με αναδρομική ισχύ, λόγω παρατυπίας στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης, η οποία παρατυπία δεν μπορεί να καταλογιστεί στον εν λόγω γεωργό, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας ακύρωσης της σύμβασης μίσθωσης.

(υπογραφές)